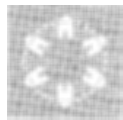

**ISABEL FERRER I EL SEU TEMPS:
CASTELLÓ AL SEGLE XVIII**

DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ

1993

ÍNDIX

Prolèg.....	7
Justificació.....	9
Introducció.....	11
<i>Desarrollo económico de Castelló en el siglo XVIII.</i>	
Eugenio Díaz Manteca.....	13
<i>La sociedad en el Castelló del setecientos. Isabel Ferrer y su grupo social.</i>	
María Jesús Gimeno Sanfeliu.....	35
<i>Evolución urbana de Castellón en el siglo XVIII.</i>	
José Sánchez Adell	59
<i>Manifestacions artístiques al segle XVIII castellanenc.</i>	
Ferran Olucha Montins	77
<i>Música y músicos castellanenses del siglo XVIII.</i>	
José Luis Palacios Garoz	103
<i>Religiositat local i pietat popular comunitària a Castelló de la Plana en la segona meitat del segle XVIII.</i>	
Alvar Monferrer i Monfort.....	129
<i>La Enseñanza Municipal: escuelas, maestros y benefactores.</i>	
Julia Beltrán Escrig.....	169
<i>Isabel Ferrer, una creient conveçuda (1736-1793¿?).</i>	
Mn. Joan Llidó i Herrero	189
<i>La educación de la mujer en el siglo XVIII. Aportaciones de Isabel Ferrer.</i>	
Julia Beltrán Escrig.....	217

PRÒLEG

Entre els personatges estel·lars en la història gran i menuda de les ciutats, no és fàcil trobar-ne de dones. Raons que hui, passats els anys, poden semblar-nos increïbles, justifiquen el que és injustificable: l'absència del protagonisme femení i una societat en la qual no es valora mínimament la condició de la dona. Naturalment aquest fet també el trobem a Castelló on no és freqüent, per excepcional, trobar en les referències i documents a dones que desenrotllen un paper important en la comunitat i encara menys en l'àmbit de la cultura.

Entre aquestes poques dones que han passat a la història de la nostra ciutat destaca amb matisos molt especials Isabel Ferrer, tant per la seua vàlua excepcional quant per la significació que tingué la seua obra precisament en la promoció femenina. D'ençà el mecenatge d'Isabel Ferrer s'obri una nova perspectiva en l'ensenyança, en un món on la cultura i l'ensenyament el trobàvem pràcticament tancat per a les dones, llevades circumstàncies de caràcter personal o familiar. Per primera volta les xiquetes tenen l'opció de rebre la mateixa instrucció que els xiquets. La Casa de l'Ensenyança, tota una institució al Castelló del s. XVIII, la contemplem hui com una fita en la prehistòria de les iniciatives per l'alliberament i consideració de la condició femenina.

Per tot la qual cosa és una satisfacció contemplar que els castel·lonencs i les castel·lonenques no tan sols no oblidem col·lectivament a Isabel Ferrer, sinó que a més a més valorem hui en tota la seua magnitud la transcendència de la seua obra i mereix en aquest sentit tot l'elogi la iniciativa que, des del Col·legi Públic que duu el nom d'aquella il·lustre dama està duent-se a terme, permetent subratllar com esdeveniment el segon centenari del testament d'Isabel Ferrer, el qual suposa la consolidació del seus afanys i el millor legat a la dona castel·lonenca.

Francesc Solsona i Garbí
President de la Diputació de Castelló

JUSTIFICACIÓ

El dia 22 de desembre de l'any 1793, la il.lustre dama castellenca Na Isabel Ferrer, atorgava el seu segon testament, en funció del qual es ratificava sobre la fundació d'una Casa d'Ensenyança per a xiques, primera institució docent femenina que tingué la nostra Ciutat.

Corren altres temps; són les darreries d'un segle que augura un nou model de societat, on la cultura tindrà una nova significació. Isabel Ferrer, que sentia aquella preocupació del moviment de la Il.lustració, va dispensar la seua atenció a les joves generacions de dones de Castelló, oferint el seu patrimoni al servei d'una causa tan noble i meritòria; d'aquesta manera feia clara reivindicació dels seus drets fonamentals.

El seu gest altruista, com el de tants altres contemporanis, serví per a perfilar la vila castellenca oberta al progrés i la modernitat.

Complint-se aquest any el II Centenari d'aquella venturosa efemèrides, el Col.legi Públic que porta el seu nom, representat pel col.lectiu de docents que el constitueixen, sabedors del mèrit de la seua obra, volgué ser canalitzador dels actes commemoratius amb ocasió de tal esdeveniment. Per a la qual cosa va sol.licitar el recolzament de les institucions més representatives de la nostra ciutat i província perquè formaren part de la Comissió organitzadora, que es constituïria amb aquesta finalitat.

L'edició del present llibre obeeix als desitjos de dita Comissió. Per portar-la a bon port demanàrem el patrocini de l'Excel.lentíssima Diputació Provincial, en la persona del seu President, el qual acollí complagut la nostra idea.

A aixó cal afegir-li la predisposició del destacat equip d'experts en Història, un bon grapat d'ells lligats a la Universitat Jaume I, el qual ha elaborat la present obra, fruit assaonat dels seus treballs d'investigació.

A tots ells, en nom de la Comissió organitzadora dels actes commemoratius del II Centenari del testament de Na Isabel Ferrer, la nostra gratitud i reconeixement.

Antonio Meliá Llorens
Director del C. P. Isabel Ferrer

INTRODUCCION

El XVIII, Siglo de las Luces, de la Ilustración y del Despotismo Ilustrado, de la búsqueda de la felicidad, es una centuria compleja, cualquiera que sea el aspecto histórico desde el cual se intente contemplarlo. Es el siglo del espíritu académico y neoclásico en el que, bajo formas aparentemente plácidas, elegantes y equilibradas, se está gestando la Revolución. Es una centuria de asombrosos progresos científicos y también aquella, seguramente, en que Europa soportó un mayor número de guerras, mientras paradójicamente la demografía experimentaba avances extraordinarios. Es, en suma, un periodo presidido por el cambio de dinastía en el trono de España y de notables cambios también en la sociedad, la economía y la política españolas.

Casi todo lo que de una manera general pueda decirse del siglo XVIII en España tiene validez, adaptado a la escala local, para Castellón. En algunos aspectos, incluso superando nuestra ciudad los índices de crecimiento españoles, como es el caso de la demografía en el que, mientras España pasa en el transcurso del siglo de los 8 a los 11 millones de habitantes, Castellón salta de los 3.752 a los 13.000 en el mismo periodo. También aquí, como en el conjunto de las tierras valencianas y de toda España, cabría señalar que el impulso renovador en todos los aspectos había comenzado a tener sus primeras manifestaciones a finales del siglo XVII.

Sociedad, educación, economía, arte, urbanismo, etc., además de la propia fundación que ahora se trata de recordar, son aspectos parciales que intentan reflejar aquí la realidad histórica del Castellón del siglo XVIII. En 1778 funda la prócer Isabel Ferrer la Casa de la Enseñanza en su propia casa solariega de la calle del Canyaret, y en 1793 otorga su testamento. Estos hechos se hallan inscritos en un proceso de reformas constantes, tanto en el casco urbano como en el término.

La razón de ser del presente volumen está en el deseo de dejar materializado en un manejo de estudios especializados el recuerdo histórico de un acontecimiento señalado y destacado de la historia de

Castellón, como es el de la fundación de la Enseñanza para niñas por aquella ilustre dama que fue doña Isabel Ferrer y Giner, de cuyo testamento se cumple el segundo centenario en este año de 1993.

Este hecho que ahora recordamos habría que inscribirlo en una vieja tradición de benefactores del pueblo de Castellón que se inicia en la Edad Media con Domingo Gostanç y su mujer; la fundación de un Hospital por Guillem Trullols; más tarde, en el siglo XVII, la fundación benéfica para facilitar estudios creada por el notario José Mas; la fundación del Colegio de Huérfanos llevada a cabo por el obispo José Climent; las donaciones a esta institución por la prócer dama doña Ana Martí Mas; y ya en los finales de este siglo XVIII, tan característicamente filantrópico, la fundación de la Casa de Enseñanza por doña Isabel Ferrer.

Aquel hito de nuestra historia fue reflejado así por el Padre Rocafort en su “Libro de Cosas Notables de la Villa de Castellón”: **Nuestra hermana doña Isabel Ferrer y Giner, hija del doctor en ambos derechos don Manuel Ferrer, dedicó su casa para casa enseñanza de niñas; y en el día 1º de octubre de 1778 se dio principio a dicha enseñanza, habiendo en ella tres maestras de habilidad y de virtud, que se dejaron la casa de enseñanza de Valencia, en donde la que menos estaba doce años, por venir a enseñar a la de esta Villa, en donde se mantienen a expensas de dicha Dª Isabel, quien durante su vida les da y dará doscientas libras al año, y después de su muerte les dejará más renta en tierras para que enseñen sin paga a todas las niñas que a ella acudan.**

Es de justicia subrayar que el impulso para esta celebración ha tenido su epicentro en el Colegio Público que lleva el nombre de “Isabel Ferrer”, y que ha sido la generosa sensibilidad de la Excm. Diputación Provincial la que ha hecho posible la publicación de este libro.

JOSE SANCHEZ ADELL